

Василюк І.М.
/Житомирський держ.
педуніверситет ім.
І.Франка/

До питання про мовну інтерференцію як проблему міжмовної комунікації.

Взаємодія мовних систем в умовах дво- або багатомовності, відома як інтерференція, може охоплювати всі рівні мови. Концепція діалінгвістики, запропонованої Е.Хаугеном (синхронно-порівняльне дослідження мов двомовного індивіда) [див. 5] передбачає зіставлення певних мовних елементів і, як наслідок, утворення “міжмовних ідентифікацій” для актуалізації змісту пошукуваної одиниці. Випадки міжмовної англо-української / російської інтерференції завдяки особливому типу та віддаленому характеру взаємодії контактуючих соціумів та мовами, що їх обслуговують, мають свої особливості, що і є темою дослідження. Ми виходимо з того, що, як правило, найбільші труднощі в сприйнятті та розумінні викликають ті одиниці, що належать до лексичних пластів в найбільшій мірі притаманних комунікативним сферам. Саме тут найбільш активно “працює” білінгвізм та соціалема мови-донору займає домінуюче положення; саме тут виникають проблеми адекватного сприйняття та декодування лексичних одиниць цільової мови. Застосований нами принцип порівняльності (компаративності) для аналізу одиниць, що зіставляються (так звані відповідники, або кореспонденти; неконгруентні відповідники [3, 15]) дозволив виявити категорії одиниць, що являють собою тип “несуворих” відповідностей – мовних та мовленнєвих факторів, що спричиняють або можуть призвести до випадків порушення міжмовного спілкування та невідповідного забезпечення міжмовної комунікації.

Найбільші перешкоди викликають наступні мовні одиниці:

1. Абсолютні ксенізми - запозичення, що вживаються вперше або *ad hoc* (тобто як вимушена реакція на потрібність миттєвого забезпечення ситуації спілкування), якими виступають
 - а/ власні імена-оніми, передача яких засобами мови-приймача ускладнюється інстинктивним наміром перекласти назву, що є схожою на апелятив або словосполучення з прозорою семантикою - *hotel “Four Seasons”* (cf. *the Sheraton, the Ritz*); *“Old Lady”* (*Bank of England*); *Addison, Case Logic, Defender, Gembird* – назви фірм, що випускають СД-диски; корпорація *AOL Instant Messenger* (cf. *instant coffee*);
 - б/ запозичення - неологізми цільової мови – в переважній більшості термінологічні одиниці (*смартфон, камерфон, веб-браузер*) або слова,

що складаються з незвичної комбінації відомих в мові-приймачеві елементів, або okazіональні контамінації елементів слова, яким немає однослівного відповідника в тезаурусі слухача: *cinemuck* (*the combination of popcorn, soda, and melted chocolate which covers the floors of movie theatres*), *napjerk* (*the sudden convulsion of the body just as one is about to doze off*), *lipfinity*, *nailfinity* (TV commercial); в/ лексичні одиниці цільової мови, що є словами-омофонами одиницям мови-приймача - *Д-р Віскус* (cf. *Whiskas*); *Samovar Larry A.* (name of the researcher – see “Human Communication” by Stewart L. Tubbs); омофонія повнозначних слів та скорочень-акронімів : *F.I.N.E.* (*F*cked up, insecure, neurotic and emotional*) *usu. derogatory – fine*; *LIFFE* (*London International Finance Features Exchange*) – *life*; *CAMP* (платформа *Context Aware Messaging Platform*) - *camp*; *MORE* (спільне підприємство *Multiple Optical Recording Enhancement*) – *more*. До цієї групи можна віднести випадки, коли слово-омофон мови-приймача не тільки має інше значення, але й характеризується іншою стилістичною маркованістю, тобто має специфічну конотацію, що перешкоджає однозначному сприйняттю одиниці: *Moody's* (відома рейтингова агенція Мудіз), *Blue Water* (реклама питної води).

2. До другої групи можна віднести неконгруентні відповідники (вид еквівалентності мовних одиниць, які характеризуються неоднаковістю форми і/ або змісту) з різновидами:

а\ “удавані друзі перекладача”: тяжіння до “рідного” денотату може стати серйозною перешкодою у спілкуванні - *accurate, authority, complexion, Dutch, aspirant, decoration, replica, etc.*);

б\ складнощі вибору відповідного ЛСВ полісеманта, особливо в професійній сфері, де слово має вживатись в строго заданому терміносистемою значенні: *balance* - сальдо, залишок (а не тільки баланс); *interest*- відсоток (банківський); *party* - сторона (в угоді), а не тільки вечірка чи партія; *copy* - примірник (а не тільки копія) тощо; передача транспонованого значення слова або словосполучення: *Benedict – a newly married man who has long been a bachelor*; *flame – a personal attack within a post on Usenet (metaphorical extension of flame)*; *disorient express – a state of confusion*; *garden burger- a hamburger made with a non-meat, vegetarian patty instead of beef, made by Rice University Food Service*;

в\ явища паронімічної атракції: слова, що є новими або незвичними для слухача “провокують” появу схожої за формою одиниці: *constitution – constipation*; *aroma- aeroma (the odor emanating from an exercise room after an aerobic workout)*. До цієї групи можна віднести інтенціональну (навмисну) паронімізацію слів-позначень відомих брендів та найменувань підروбних товарів: «Енам»- «*Enan*», «НО-ШПА» – «НО-ХША», “*Trental*”- “*Трентан*”, “*PHARMATEX*” – “*Pharmatec*” (“Інтелект. Власність №8,

2003, с. 16) та явище паронимазії - “Клейбой” (іронічна назва журналу по асоціації з відомими журналами “Плейбой”), *game club- gay club*; г\ Невірну або неточну ідентифікацію референта може викликати таке мовне явище, як лексикалізація множини іменника в англійській мові: “механічне” додавання граматичного форманта множини ‘s’ до слова повністю змінює значення іменника: *return* - повернення, зворотній шлях, прибуток тощо; *returns* - нижчий сорт люлькового тютюну; *fatigue* – втомленість, *fatigues* – одяг військових, спецодяг ; *measure* - міра, мірка, *measures* – (друк.) ширина шпальти; *nut* - горіх, голова (сленг), *nuts* - дрібне вугілля.

д\ Одним з видів “швидкого реагування” на появу великої кількості термінологічних одиниць; намагання засвоїти та відтворити в мовленні якомога більше слів є словник користувачів персональних комп’ютерів, коли актуалізація запозичень йде не звичним шляхом соціалізації (що, звичайно, вимагає часу), а не завжди алогічним, але “спритним” засобом , відомим в мові як “народна етимологія”: наводимо приклади вже існуючого російськомовного глосарія, що ілюструє приклади досить творчої асиміляції найуживаніших комп’ютерних термінів, коли асоціативні зв’язки слів мови-приймача із запозиченими одиницями призводять до появи нових (та, скоріш за все, незвичних) для мовця цільової мови лексем [див 8]. Йдеться про те, що несиметричне відтворення одиниць змінює їх до такої міри, що при зворотньому вживанні цих одиниць комунікантом мови-приймача вони стають незрозумілими (а, значить, новими перешкодами спілкування) для мовця. До того ж ці “ехо-слова” мають різну будову і характер номінації:

а\ морфологічно трансформовані лексичні одиниці мови-приймача-*аннублишишь* (объявляют непубликуемым, “не для общего просмотра”), *киляют* (убивать процессы, характерно для UNIX), *алюнчик* (all);

б\ асоціація з повнозначним власним словом і словосполученням завдяки явищам омофонії або паронімічної атракції - *девица без презента* (сообщение “Device not present”); *ирка* (интернет-пейджер IRQ), *аська* (интернет-пейджер ICQ); *алкоголик* (программист на языке Алгол); *вакса* (компьютер серии VAX); *комок* (последовательный порт COM) *дэушка* (машина DAEWOO);

в\ транспоновані йменування (метафоричні переноси назв) – *аккорд* (выход тремя клавишами), *библиотека* (файл-сборник разных подпрограмм), *зоопарк* (сеть из различных плохо совместимых компьютеров);

г\ аббревіатури – *БББ* (подержанный винт без бэд-блоков), *де-зе\ ди-зет* (режим выкачки файлов, при котором используется режим ZMODEM), *КПСС* (файловая система от os\2 HPFS);

д\ «непрозорі» асоціації – *белка* (перезагрузка по непонятным причинам), *блохи* (ошибки в программе), *варезы* (свежее программное обеспечение), *жаба* (символ @);

є\ слова-оказіоналізми мови-приймача (слова, що найменше піддаються сприйняттю та розумінню): *блевава* (почтовая система BlueWave), *за'лоор'иться* (зациклиться), *залочить* (зафиксировать скорость COM-порта). Слід зазначити, що переважна більшість таких слів – відтворень запозичених термінів - є стилістично маркованими одиницями:

розмовними та сленговими утвореннями.

В окрему групу можна виділити онімічні номінації – назви українських фірм, що при відтворенні на англійську мову можуть спричинювати не тільки перешкоди мовного спілкування, а й призвести до непередбачуваних наслідків вживання цих імен в ситуаціях мовлення. Неспівпадання ілюктивної мети з формою її висловлення відбувається, коли в пошуках яскравих, гучних, виразних назв, використовуються слова (нерідко це запозичення), вжиті без урахування їх можливого сприйття в цільовій мові з точки зору їх звучання, актуалізації семантики: денотативного значення та так званого лексичного фону. В результаті з'являються дезорієнтуючі квазі-слова, що не мають нічого спільного з позначуваними ними референтами (приклади наводяться з переліку підприємств-членів клубу „Галицькі контракти”: „ГК” 21\98, 38-40):

назва фірми „*Рінг*” (реалізація канцелярських товарів гуртом та вроздріб) складається з відомого полісемантичного слова, одним з значень якого є „клика, шайка, банда”; „*Грік*” (продаж обладнання і матеріалів для електро- та газозварювання) має пряму асоціацію зі словом *Greek*- “грецький”; „*Світ-дистрибуція*” (сантехнічні вироби) містить перший елемент, омонімічний англійському слову *sweet* – “солодкий, милий”. Може бути зовсім незрозумілою для слухача референційна віднесеність у використанні українськомовним підприємцем відомих літературних імен та назв: „Ла-Манш” (назва аптеки), „Едем” (очишувачі води), „Кромвель” (товари побутової хімії; тернопільська фірма з такою ж назвою займається туристично-рекреаційним бізнесом). Не обійшлося і без курйозних, на наш погляд, випадків: фірма „Фарт” є, скоріш за все, цілком пристойною організацією (підприємством), бо займається виробництвом систем опалювання та гарячого водопостачання; це ж стосується і донецької фірми АРС (Инвест газета №24, 18.06.02). Але вихід вищезгаданих фірм на міжнародну арену та здобуття світового визнання стане доволі проблематичною справою з огляду на значення омонімічних цим одиницям слів, що є назвами цих підприємств, в англійській мові: “*fart – taboo; to send air from the bowels through the anus*”, “*arse – BrE taboo, the part of the body one sits on; botoom*” [7].

Таким чином, можна говорити про просодичні, морфолого-синтаксичні та семантичні фактори порушення або ускладнення процесу міжмовної

англо-української/ російської комунікації, коли відбувається невірна, за визначенням А.О. Білецького, контермінація знаку [1,188]. Про це писав ще В.О. Гумбольдт, підкреслюючи цілком справедливую думку про те, що ніхто не розуміє слова повністю однаково, а тому і використовує їх у своєму розумінні, очікуючи аналогічного сприйняття інформації [2, 27]. Ми повністю поділяєм ствердження про те, що знання і компетенція є одними з основних чинників, які визначають комунікативну вдічу чи невдачу процесу спілкування [4, 34]. Саме достатнє знання мови\мов та компетентне володіння нею\ними дозволить запобігти та своєчасно усунути помилки, які нерідко уповільнюють або значно перешкоджають процесу успішного (результативного) спілкуванню людей, що є безумовною метою комунікативно зумовленого контакту двох або більше співрозмовників: “ Значення слесного повідомлення не відбивається на обличчі слів, якими ми користуємося. Значення приховуються в людях, не в словах” [6, 104].

Список літератури

1. Білецький А.О. Про мову і мовознавствою – Київ: “АртЕК”, 1996. – 224 с.
2. Порівняльні дослідження з граматики англійської, української, російської мов. Київ: “Наукова думка”, 1981. – 352 с.
3. Звегинцев Е.И. история языкознания XIX и XX веков в очерках и извлечениях. – Ч. 1. – Москва: “Просвещение”, 1960.- 465 с.
4. Славова Л.Л. Типологія комунікативних невдач (на матеріалі сучасного англійського мовлення). Дис. канд філол. Наук, Київ, 2000. – 180 с.
5. T. Kwal Gamble. Communication Works. The McGRAW-HILL Companies, INC. 1996. – 542 p.
6. Haugen E. The Norwegian Language in America. – Philadelphia: Univ. Pennsylvania Press, 1953. – 695 p.
7. Longman Dictionary of Contemporary English. М.: Русский язык, 1992. Т1. А – L. – 626 p.
8. Sadovenko Denis. Computer Slang Dictionary, version 1522.

Міжнар. наукова конференція “Проблеми розвитку філології в Україні у контексті світової культури”, КНУ ім.Т.Шевченка, Інститут філології, 23-24 жовтня 2003 р.